

K. Švanda ze Semčic: Bizarní povídky

Bizarní povídky, druhá publikace páně Švandova, sfoukne asi poslední stíny iluze, jež snad mohl mít někdo po první publikaci jeho, *Fantastických povídkách*, o p. Švandovi jako umělci, který chce seriosně pracovat. Uznávám, že přes všecku slabost, mdlobu a nedokonalost uměleckou první jeho sbírky daly se přece vidět v p. Švandovi náběhy k člověku, jenž chce něco říci, chce si stvořit svůj zvláštní tón, který šel tehdy proti běžnému plochému proudu realismického, představovanému lokálním genrem herrmannovským. Myslím, že poslední moment byl také příčinou, proč v *Lit. listech*, 1893, str. 173 a n. byla kniha p. Švandova přijata dosti benevolentně, ačkoliv právem bylo akcentováno, že vlastní umělecká práce, psychologická i stylová, p. Švandu teprve čeká.¹

Po *Bizarních povídkách* vidíme, že bude čekat marně. Pan Švanda dovedl se jí velmi nonchalantně vyhnout. Ve dvanácti povídkách podle měsíců nadepsaných a různým světovým literátům, mrtvým i živým, věnovaných zahrál p. Švanda staré písně na starých strunách: hoffmannovské kombinace vtípu a rozumové bystrosti s nevysvětlitelnými úkazy tajemného, záhrobního, mystického a důsledně tedy děsivého a strašidelného. Pan Švanda jest epigon Hoffmannův. Jako Ernst Theodor Amadeus Hoffmann chce p. Švanda mísit svět skutečnosti se světem báje, pohádky, mysteria, duchů. Jako on chce působit dojmem kontrastu mezi prozaickou všedností a duchovou fantastičností. Jako on snaží se klidným, pozorovatelsky bystrým tónem vypravovat věci šleně rozčilující. Ale u Hoffmanna není to pouhá nevy-světlitelná bizarnost, pouhý náhodný nápad. U něho stojí za tím vším hlubší pozadí: kus duševního titánství, nenávisť šosáctva, pedantismu, pravidelnosti, střízlivosti, *romantismus duše*, jež se opíjela hašišem pohádkovitostí, aby mohla se přenést přes přehradu hmoty, *víra a světový názor po výtce poetický*. U něho jsou strašidla poetická, hrůza a děs formou poesie. Jsou satirické, jsou to karikatury prozaičnosti — a proto jsou tak lehké, graciosně poetické. A zde je to, co schází úplně panu Švandovi. *Není ani mentem básník*. Jeho suchá střízlivost a prozaická tupost až bijí do očí.

1 - [Viz Kritické projevy 1, str. 356—360].

Vidíte, že tento člověk je prostředně vtípná kombinační hlava, která si na několika podložených kamíncích vystaví na první pohled nepravděpodobnou stavbu, jejíž nepravděpodobností a nezvyklostí pak s velikou suffisancí paráduje. Není to v jádře nic než obratnost vtípkáře a anekdotisty.

Cítíte, že tomuto člověku není spisovatelství nic než sport. Žádná vnitřní nutnost jej k němu nepudí. Nemá vnitřních bolestných duševních krisí a záhad, jež si chce rozluštit a jež chce překonat v uměleckém díle. Po citovém napětí, duševním teple ani stopy. Je to jen sportsman. Chce uvádět v úžas ubohé naivní posluchačstvo. A proto něco hodně apartního, nějaký extra-artikl, něco, co by oslepovalo! Strašidelný genre, výborně! Člověk vypadá při něm velmi duchaplně a hluboce, když mluví s takovou nonchalantní ležérností o posmrtných záhadách, jako by s nimi každý den obědval. A což teprve, když si povolí občas všelijaké žerty s těmi ubohými duchy! Jak je to teprve geniální! Jaká duševní povýšenost! A jak moderní v době spiritismu, okultismu, materialisačních medií, theosofie... a čerti vědí, jak se to všechno duševní gigrláctví jmenuje.

Pro literárního psychologa velice zajímavé je, že vedle tohoto spiritisticko-mystického repertoiru, svátečního patrně, má pan Švanda i jiný, pro všední dny — repertoír toto genere od prvního odlišený: zcela banální a triviální pikantní zboží, nic jiné, než s jakým se potkáváte v t. zv. humoristických listech německých i našich. Svrchovaně charakteristické pro tohoto — soi-disant mystika! Zde nepoetičnost p. Švandova prozrazuje se tak tlustě, že musí ji cítit každý, i ten, komu ušla v číslech, kde p. Švanda *chtěl* být a *v potu tváře* se snažil být poetickým, ku př. v poslední povídce prosincové. Jak je to ubohé! Jaká falešná, nasládlá, z deseti literárních hrců přeřafovaná *sentimentalita*! Jak to všechno skřípe falší, jak je to vodově pusté a nicotné. A jak je vám teprve, když si vzpomenete, že z téhož péra, z něhož nyní čtete tu afektovaně pustou a uměle vysoukanou hyperspiritualistickou historii lásky anděla k nevinné bělostné dívce, jež umírá po prvním plese, četli jste před hodinou — sto stránek předtím snad — zcela běžnou a hrubou frivolitu z mořských lázní!

Každému člověku, který má jen trochu básnické gracie, jen stín básnického vkusu, je do duše trapno a odporně při tomto spojení elementů tak disparátních v jeden povídkový cyklus. Ale p. Švandovi to patrně ani ve snu nenapadne a bude se asi velice divit, jak někdo může to shledat banálním a nevkusným. Pomyslí si: Můj hlupáčku, cožpak se nejmeneje kniha má *bizarní* povídky? A nefekl jsem v úvodě, že jsem tu bizarnost *úmyslně hledal*? Nevíš, co to je bizarní? Podivný, zvláštní, nevidaný, překvapující! Nevidíš, jaký básnický vtíp, jaká hluboká idea v tom je, dostat pod jednu obálku tak protilehlé noty a tóny? Jak *bizarní* — ano — *bi-zar-ní* (chápeš, tupče, moderní parfum toho slova?) je to?

Ano, na to jsem zapomněl: p. Švanda *chtěl* a *hledal* bizarnost. Jaká velikolepá idea a jak se jí dá vyložit všechno — i největší nevědomost, i největší hloupost. Neboť není pochyby, i ta může být chytěná, i ta může být — bizarní ve smyslu p. Švandově.

Varuj se proto, „stohlavá kritiko“, vytknout p. Švandovi, že nemá dikce, stylu, koloritu — ba že nemá ani správného jazyka jeho kniha. Že je samý nejhrubší germanismus, že je psána tou strašnou pražskou češtinou bez vůně, síly, přesnosti a plnosti — tou příšernou pražskou češtinou, jež se má k skutečné živé češtině lidové jako suché piliny k smolnému, lesnímu, vonnému dříví. Varuj se povědět p. Švandovi, že dělá ve své knize vtipy, které se smějí páchat již jen v předměstských arenách. Varuj se říci mu, že nezná patrně správného jména Poeova, píše-li jej v dedikaci jedné povídky: Al. Edg. Poe (což znamená: Alois Edgar Poe — kdežto Poe slul křestným jménem Edgar a Allan je jméno *adoptivního* jeho otce).

Varuj se!

Má na tebe strašnou zbraň.

Odpoví ti prostě: Ale já to *chtěl!* To je vědomý vypočtený efekt, to všechno slouží — bizarnosti.

Marcel Prévost: Julinčiny vdavky

Jedna z těch bezbarvých, prázdných a pseudosensačních knih, jichž k nám v poslední době navezli celé fůry, a které dusí již lepší práce domácí.

Spisovatel sám není nic víc, než obratný chlapík, který nemá příliš skrupulosní svědomí a rád maluje frivolity — říká jim ovšem „malby soudobých mravů“. Kopíruje trochu George Sandovou, trochu Maupassanta, trochu Bourgeta, trochu všechno, co běhá ulicí. Je trochu romaneskní, trochu analytický — a celkem nicotný. Před desíti lety dal se uvést do francouzské literatury Dumase synem jako vynálezce „románu romaneskního“. Prohlašoval totiž, že nestačí suchá naturalistická střízlivost umění a že je třeba mít ohled i na city a fantasii. V románech jeho není však mnoho ani jedněch ani druhých. Jsou to vesměs romány „lásky“ — dovoleno-li užít tohoto čistého a svatého slova na věci až hloupě nečisté — a p. Prévost provádí tu starý recept, ve Francii dávno vyzkoušený a osvědčený: maluje totiž v románech s velikou chutí a *per longum et latum* smyslnost a neřest, ale v předmluvách vykládá, že to píše jen pro výstrahu a z pudu mravnostního.

Přítom strojí velmi bystré případy z kasuistiky ethické a řeší je vtípem a dialektikou klerikální. Má tak tedy tento Prévost oba elementy, které jej dělají „moderním“: frivolní a smyslné malby a přítom katolicismus — nevyhnutelný postulát v době dnešních módních aspirací náboženských. S těmato dvěma elementy udělal také kariéru, jakou jen může udělat povrchní a obratný chlapík. Je dnes autorem ženami nejvíce čteným, zvláštním jich miláčkem, světským zpovědníkem, k němuž se utíkají ve všech zmatcích svého soi-disant svědomí o radu. Je specialista feministický, doktor bolestí lásky, velmi dobře honorovaný svými klientkami.

Z tohoto autora dal tedy p. Vilímek přeložit do svých Moderních knih po „Polopannách“ přítomnou bezvýznamnost. Myslím, že je to nejprázdnější práce Prévostova.